

УДК 681.448 (4)

Липчук В. В.,*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри статистики;***Липчук Н. В.,***кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії**Львівського національного аграрного університету*

ЕВОЛЮЦІЯ ТА СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В БЮДЖЕТІ СПІЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглядаються етапи формування Спільної аграрної політики Європейського Союзу, її еволюція, зміни в фінансуванні сільського господарства співтовариства, сучасні проблеми та перспективи структуризації видатків на розвиток сільського господарства і села.

Ключові слова: *Спільна аграрна політика, Європейський Союз, бюджет, сільське господарство, село.*

The article examines the stages of forming of the General agrarian policy of European Union, its evolution, changes in financing of agriculture of concord, modern problems and prospects of structures of charges on development of agriculture and village.

Key words: *General agrarian policy, European Union, budget, agriculture, village.*

Постановка проблеми. Кризові явища у вітчизняній аграрному секторі зумовлені відсутністю чіткої стратегії його розвитку, замкнутості на внутрішньому досвіді та надбаннях радянської економічної науки. Разом з тим, потреба в подальшій реструктуризації сільського господарства, євроінтеграційні наміри та адаптація до сформованих в Європейському Союзі заasad функціонування сільського господарства і села потребують більш детального вивчення цієї проблеми, що має важливе соціально-економічне значення в прискоренні процесів інтеграції України у європейське співтовариство. Підтвердженням цього є і проведене кафедрою статистики і аналізу Львівського національного аграрного університету соціологічне інтернет-опитування щодо перспектив вступу України до Європейського Союзу, яке показало, що лише 28,4 відсотка рес-

підприємств, які проживають у селі чи зайняті в сільському господарстві, проінформовані про справи інтеграції України до ЄС і лише 49,3 відсотка з них чули, що існує Спільна аграрна політика ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку сільського господарства та села в контексті євроінтеграційних процесів останнім часом все частіше стає предметом публікацій В.І. Власова, О.В. Горської, В. Липчук, Р.П. Саблука у вітчизняній аграрній науці [1, 2, 3]. Однак фактичні та очікувані структурні зрушення у Спільній аграрній політиці, що, очевидно, визначатимуть і перспективність українського села та сільського господарства, практично не розглядаються.

Мета і завдання дослідження. Завданням даної публікації є представлення результатів дослідження еволюції Спільної аграрної політики ЄС та її очікуваних змін, що матимуть суттєве значення в процесі входження України до Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Спільна аграрна політика (САП) історично є першою і найбільш складною серед соціально-економічних політик Євросоюзу, а одночасно і найбільш розбудованою та витонченою формою аграрного інтервенціонізму, реалізованою від 1958 року. У статті 39 Римського трактату визначено п'ять її основних цілей:

- забезпечення зростання продуктивності сільського господарства на основі технічного прогресу, раціональний розвиток сільськогосподарського виробництва та якнайповніше використання його виробничих можливостей, передусім, робочої сили;

- забезпечення належного рівня життя сільських жителів, зокрема внаслідок підвищення індивідуальних доходів осіб, зайнятих у сільському господарстві;

- стабілізацію ринку сільськогосподарської продукції;

- гарантію достатнього забезпечення населення продуктами харчування;

- забезпечення відповідного рівня цін для споживачів.

Концепція САП ґрунтується на трьох основних засадах:

- спільний ринок сільськогосподарської продукції;

- європейські преференції, тобто визнання першості продажу продуктів, що виробляються на території Союзу;

- фінансова солідарність, тобто участь всіх країн у фінансуванні сільського господарства за посередництвом відповідних фондів у межах бюджету ЄС.

Впровадження Спільної аграрної політики пов'язано з прийняттям єдиних механізмів ринкової інтервенції, прийняттям

спільних митних тарифів і широкої фінансової підтримки сільського господарства. Наслідком цього стали швидка модернізація сільськогосподарських підприємств, підвищення продуктивності землі і тварин, зростання доходів виробників. Частка видатків на сільське господарство в загальному бюджеті співтовариства в 70-х роках ХХ століття перевищила 70%, причому майже 80 відсотків цієї квоти потрапили до 20% високотоварних господарств, забезпечивши їм високі прибутки [5, с. 121].

Така ситуація спричинила до чергової програми реформ аграрної політики 18 грудня 1968 року (план Mansholta) з метою покращення аграрної структури та обмеження надто високих доходів при виробництві основних продуктів. З цією метою було прийнято три важливих директиви: полегшення модернізації господарств, створення можливості для відмови від заняття сільським господарством особам старше 55 років взамін на фінансову компенсацію та підтримка осіб, зайнятих у сільському господарстві.

У 1975 році відбулися чергові зміни. Економічна рада прийняла правові акти щодо допомоги гірським територіям та територіям з несприятливими природними умовами. Цими актами було започатковано поділ САП на дві основних частини: виробничу, як підтримка сільського господарства, і механізми, що сприяють багатофункціональному розвитку села.

У 1992 році Європейська комісія внесла фундаментальні зміни в Спільну аграрну політику (реформа Mc Sharry). Зокрема, були введені компенсаційні виплати замість цінової підтримки, зменшилося регулювання цін на основну продукцію, обмежено ситему молочних квот, запроваджено систему структурних пенсій.

Протягом останніх двадцяти років структура бюджетних видатків ЄС суттєво змінилася, і цей процес триватиме і надалі.

У 1988 році витрати на САП становили близько 60% бюджетних витрат ЄС. В 2000-2006 роках на реалізацію САП з бюджету Європейського Союзу виділялося в середньому щорічно понад 40 млрд євро, тобто більше половини союзного бюджету. У 2013 році, тобто наприкінці сучасного фінансового періоду, витрати на САП становитимуть лише 30% видатків бюджету ЄС. Правдоподібно, що ця частка буде зменшуватися і надалі, оскільки все потужніше звучить думка про раціональне використання коштів, призначених для сільського господарства. Це означає, що це фінансування здійснюватиметься за рахунок бюджетів країн-членів ЄС. Для України, якщо вона інте-

груватиметься в ЄС в період 2014-2020 рр., це означає що вона може перетворитися в донора ЄС, тобто більше сплачувати в союзний бюджет, ніж з нього одержувати.

Зауважимо, що видатки бюджету Європейського Союзу щорічно становлять близько 120 млрд євро, що становить лише 0,98% національного доходу бруто (ДНВ) країн – членів Союзу і менше 2,5% всіх витрат Євросоюзу.

Необхідність збереження підтримки сільського господарства в ЄС особливо значиме як для нових його членів, так і майбутніх кандидатів до альянсу, адже навіть у теперішньому фінансовому періоді (2007-2013 рр.) існує значна різниця між тим, що отримують на 1 га сільськогосподарських угідь нові та старі країни – члени організації. Сільськогосподарські виробники з нових країн із врахуванням безпосередніх виплат та засобів на розвиток сільських територій отримують на 1 га угідь лише 60% того, що отримують старі країни – члени Євросоюзу [1, с. 13].

Значимість збереження фінансування сільськогосподарської діяльності для нових країн Євросоюзу важливе тому, що сільськогосподарські угіддя в них становлять 22% всієї поверхні, а в галузі зайнято 13% працездатного населення. У країнах “старого” Союзу тільки 4% земель зайняті під сільськогосподарським виробництвом, а зайнято тут лише 1,6% працездатного населення.

У 2005 році ЄС підтримував сільське господарство у 25 країнах – членах Союзу видатками в сумі 54 млрд дол. США, що становило 32 відсотки доходів європейських сільгоспвиробників. На ці цілі США призначили близько 47 млрд доларів США і становили 16% доходів американських сільгоспвиробників, Японія – 42 млрд дол. США, тобто 56% доходів, в Південній Кореї – 23 млрд дол. США і становило аж 63% доходів сільгоспвиробників, Швейцарія – близько 6 млрд дол. США, але становило 68% доходів, Норвегія (країна явно не сільськогосподарська) – 3,2 млрд дол. США, тобто 64% доходів норвезьких виробників сільськогосподарської продукції. Цілком очевидно, що без цих доплат вартість продовольства у зазначених країнах була б значно вищою, а в деяких із них сільське господарство могло б бути ліквідоване взагалі.

Реформа видатків бюджету Євросоюзу повинна, перш за все, обмежити видатки спільної аграрної політики, зокрема обмеження видатків на регіональну політику і призначення заощадних коштів на дослідження і розвиток, а також підвищення ролі Європейського Союзу як глобального партнера.

Проблема реформування фінансової системи ЄС назріла давно і ця тематика вже тривалий час є актуальною. Вимальовується створення такої системи, яка була б відкритою, і демократичного контролювання.

Відповідних змін потребує і спільна аграрна політика (САП) Європейського Союзу, яка повинна врахувати зміну ситуації на аграрних ринках вимоги і проференції споживачів, міжнародну ситуацію. Остання суттєва реформа САП, розпочата в 2003 році, визначила її форму та зміст до 2013 року. Сьогодні все більше говорять про модифікацію наявних інструментів САП, що знайшло своє втілення в проведенні оцінки функціонування САП (Nealth Chech) [1].

Перегляд фінансування САП розпочався вже в 2008 році. Стає зрозумілим, що від цього програють не лише окремі країни-члени ЄС, прийняті в останні чотири роки, але й країни, які претендують на таке членство.

Висновки. Суттєві зміни, які очікуються в фінансуванні аграрного сектору ЄС після 2013 року особливо значимі і для вітчизняного сільського господарства, адже саме тоді варто очікувати реалізації євроінтеграційних намірів України. Вони повинні бути основою при проведенні передсвступної кампанії до спільноти та послужити основою для проведення відповідних структурних змін та підготовці стратегії розвитку села і сільського господарства на період з 2012 року.

Література

1. Власов В. І., Саблук Р. П. Проблеми вступу України до Європейського Союзу // Економіка АПК. – 2005. – №2. – С. 132-137.
2. Горська О.В. Проблеми України в контексті європейської інтеграції. // Економіка АПК. – 2003. – №1. – С. 132-135.
3. Липчук В., Черевко Г., Іваницька Г. Перспективи і проблеми інтеграції України в Європейський Союз // Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: Монографія; За заг. Редакцією Д. Г. Лук'яненка, В.І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 239-251.
4. Kuzmuk Z. Zmiany w strukturze wydatkow // Monitor Unii Europejskiej. – №2(44). – 2008. – С. 12-13, С. 13.
5. Szychalski G. Wyzwania Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej w procesach globalizacji i liberalizacji // Kwestia agrarna w Polsce i na świecie. Warszawa: SGGW, 2005. – С. 116-126.
6. www.uniaeuropa.net.pl